

IZVJEŠTAJ O STANJU
ŽENSKIH LJUDSKIH
PRAVA U 2005. GODINI

51%
♀

Ženska mreža Hrvatske
<http://www.zenska-mreza.hr>

Zagreb, siječanj 2006.

Uvod

Pozitivni pomaci u stanju ženskih ljudskih prava dogodili su se na području zaštite od nasilja nad ženama – početak provedbe Nacionalne strategije zaštite od nasilja u obitelji za razdoblje od 2005. do 2007. godine te donošenje Protokola o postupanju u slučaju nasilja u obitelji.

Naznaku pozitivnih promjena značilo je i stvaranje Koordinacije za ostvarenje ustavnog načela ravnopravnosti spolova, u kojemu se očituje voljnost na suradnju Ureda za ravnopravnost spolova, Pravobraniteljice za ravnopravnost spolova, Odbora za ravnopravnost spolova hrvatskog Sabora i članice CEDAW Odbora UN sa Hrvatske sa Ženskom mrežom Hrvatske kao najvećim dijelom organiziranog ženskog pokreta u RH.

Najveća kršenja ženskih ljudskih prava događaju se sustavno u okviru odgojno – obrazovnog procesa, u kojemu nema seksualne edukacije niti edukacije o rodnoj ravnopravnosti, te su školski udžbenici prepuni diskriminativnih obrazaca i stereotipa u direktnoj suprotnosti sa obvezom RH kao potpisnice Konvencije o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena.

1. Institucionalni mehanizmi

Mada se često ističe kako je donošenje Zakona o ravnopravnosti spolova i stvaranje institucionalnih mehanizama za ravnopravnost spolova veliko dostignuće na uspostavi rodne ravnopravnosti u RH, naglašavamo da su ti mehanizmi tek okvir za moguća postignuća.

Zakon o ravnopravnosti spolova

Zbog greške u proceduri donošenja, zakon nije usvojen kao organski zakon i usklađivanje ostalog zakonodavstva sa ovim zakonom je nemoguće (mada to Zakon propisuje u članku 36.). Sam zakon je vrlo teško primjenjiv u praksi. Jedini članak zakona koji ima predviđenu sankciju jest odredba po kojoj svi pravni subjekti u vlasništvu države i sa javnim ovlastima moraju donijeti planove djelovanja i posebne mjere za uspostavu ravnopravnosti spolova. Ured za ravnopravnost spolova, nadležan za odobravanje ovih mjera, nije odobrio niti jedan zaprimljeni plan djelovanja, te smatramo da je time obeshrabrio obveznike zakona da ga uopće i pokušaju provesti. U međuvremenu je nepostupanje zakonskih obveznika po članku 11. došlo u zastaru, pa je taj članak, koji je jedini BIO operabilan, izjednačen po mogućnosti primjene sa ostalim neprimjenjivim odredbama.

Kako je Zakon o ravnopravnosti spolova donesen u nepropisanoj proceduri i neprimjenjiv je u gotovo svim svojim odredbama – osim što su osnovani pravobraniteljstvo i Ured - Ženska mreža razmatra mogućnost da potakne ispitivanje ustavnosti Zakona o ravnopravnosti spolova, te suoči političke aktere sa izborom donošenja pristojnog zakona ili gubitka (ikakvog) zakona koji je deklarativne i dekorativne naravi.

Ured za ravnopravnost spolova

Ured za ravnopravnost spolova osnovan je kasnije od zakonom određenog roka. Uredu su za rad dodijeljena mala proračunska sredstva, presporo se kadrovski popunjavao stručnim suradnicama te je zbog kašnjenja s početkom njegova rada došlo do prekida kontinuiteta sa radom Povjerenstva za ravnopravnost spolova. Sve ovo dovelo je do razmjerno sporog razvitka djelovanja Ureda usprkos naporima njegove predstojnice. Ured nema dostatne financijske, ljudske i prostorne kapacitete za obavljanje poslova koji su u njegovoj nadležnosti prema Nacionalnoj politici za promicanje ravnopravnosti spolova i prema Zakonu o ravnopravnosti spolova, kao i ostalim obvezama koje proizlaze iz zadaća proizašlih iz procesa pridruživanja EU.

Ured nema dovoljno sredstava za vlastite ili svojim sredstvima podržane, javne kampanje nevladinih organizacija kojima bi utjecao na javnu percepciju ženskih ljudskih prava. Usprkos tome, Ured je tijekom 2005. godine sufinancirao sedam naslova koje su izdale ženske organizacije u ukupnom iznosu od 120.000 kuna.

Zabrinjava činjenica da Ured za ravnopravnost spolova gotovo dvije godine nakon osnutka nema web stranicu, te je tako široj javnosti nedostupan uvid u područje djelovanja, aktivnosti i postignuća Ureda. Na taj je način i Godišnje izvješće Ureda ostalo nedostupno javnosti.

Ured za ravnopravnost spolova najčešće je bio prisutan u javnosti putem svojih medijskih istupa tijekom 2005. godine u kojima je kritizirao paralelno izvješće ženskih nevladinih organizacija CEDAW Odboru UN u siječnju 2005. godine, te porukama strankama da na kandidacijske liste na lokalnim izborima uvrste što više žena.

Valja zamijetiti da je Ured je pokazao energičnu aktivnost u poticanju osnivanja županijskih povje-

renstava za ravnopravnost spolova. Međutim, zabrinjava činjenica da on nema kapaciteta, niti stvarne nadležnosti, da održi organizacijsku ili programsku povezanost sa tim povjerenstvima.

Ured je nositelj izrade programa «Gender Equality / Jednakost spolova» koji nosi proračunska sredstva koja će biti na raspolaganju Hrvatskoj od 2006. godine. U proces definiranja i izrade projekta trebao biti uključen širok krug vladinih i nevladinih institucija, što se još nije dogodilo. Vjerujemo da će se tijekom 2006. godine desiti pozitivni pomaci na tom području u suradnji s članicama Ženske mreže Hrvatske.

Nevladine organizacije uključene su preko jedne predstavnice u proces donošenja prijedloga nacionalne politike za promicanje ravnopravnosti spolova za razdoblje 2006. - 2010, započet u rujnu 2005. godine.

Usprkos objektivnih i subjektivnih poteškoća u djelovanju, Ured za ravnopravnost spolova pokazao je spremnost da svojim prisustvom podrži akcije, edukacije i promotivne skupove ženskih nevladinih organizacija, te da sasluša njihove prijedloge za provođenje aktivnosti u cilju poboljšavanja statusa ženskih ljudskih prava u republici Hrvatskoj. Isto tako Ženska mreža Hrvatske priželjkuje da se odnosi s Uredom za ravnopravnost spolova razvijaju u smjeru uvažavanja i punog priznavanja ekspertnih znanja i vještina aktivistkinja stečenih dugogodišnjim radom na promicanju ženskih ljudskih prava.

Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova

Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova ostvaruje redovitu suradnju sa nevladinim organizacijama primajući pojedinačne slučajeve kršenja prava te sudjelujući u javnim događanjima nevladinih organizacija usmjerenima na edukaciju o ženskim ljudskim pravima.

Pravobraniteljica je podržala zakonodavnu inicijativu ženskih nevladinih organizacija o zakonskom normiranju broja žena na kandidacijskim listama za lokalne izbore, te je posredno, pokretanjem javne rasprave, odgovorila na inicijativu ŽMH o promjeni Nacionalne klasifikacije zanimanja. Pravobraniteljica se je aktivno uključila u javnu raspravu o modelu seksualne edukacije u školama, mada nije svojim nalazom odgovorila na zahtjev da ispita sukladnost programa Teen Star sa antidiskriminacijskim normama.

Javnost je djelomično izvještavana o radu pravobraniteljstva putem web stranice, na kojoj su objavljena iscrpna godišnja izvješća pravobraniteljice. U doba kada se razmjerno malim sredstvima može informirati javnost putem web stranica smatramo nužnim da vrijedne doprinose u svome radu ured pravobraniteljice podastre na uvid najširoj javnosti.

Medijski istupi pravobraniteljice tijekom 2005. godine odnosili su se na najavu prekršajne prijave protiv 2000 javnih ustanova koje nemaju planove djelovanja, na diskriminaciju u oglasima za zapošljavanje, nasilje u obitelji, seksizmima u medijima i položajem žena na tržištu rada.

Smatramo da, sukladno izraženoj političkoj volji za uklanjanjem diskriminacije žena, rad ureda pravobraniteljice zahtijeva više proračunskih sredstava i zaposlenih djelatnika.

Pravobraniteljstvo relativno sporo odgovara na dopise, upite i pitanja pristigla iz ženskih nevladinih organizacija, ali je istovremeno uvijek spremno na savjetovanje u direktnom kontaktu te na izmjenu informacija. Prema saznanjima aktivistkinja Mreže, pravobraniteljica brzo reagira na zahtjeve žrtava diskriminacije. Pravobraniteljica se je također spremno odazivala na akcije, edukacije i promotivne skupove ženskih nevladinih organizacija.

Ukupna je ocjena da je pravobraniteljstvo učinilo iskorak u vidljivosti problematike ženskih ljudskih prava u ovoj godini te da bi bilo poželjno da medijski bude još prisutnije.

Ured za ljudska prava

Ured za ljudska prava ostvario je odličnu suradnju sa ženskim nevladinim organizacijama, posebice sa mrežom Petra za suzbijanje trgovine ženama. Ženske organizacije uključene su u donošenje prijedloga mjera i politika, te surađuju sa Uredom na pojedinačnim slučajevima.

Ured za ljudska prava podržao je inicijativu ŽMH da se normira broj žena na kandidacijskim listama.

Odbor za ravnopravnost spolova hrvatskog Sabora

Usprkos svojim nominalnim zadaćama i ovlasti, Odbor je slabo uključen u zakonodavnu proceduru, jer prekasno dobiva prijedloge zakona da bi ih imao prilike razmotriti. Isto tako Odbor, kao preslika odnosa stranačke moći, shvaćen je kao dio stranačkih glasačkih mašina, što je razlog da se nedovoljno posvećuje svojoj osnovnoj zadaći: rodnoj analizi u Saboru proizvedenih materijala i inicijativi koja bi umanjila nesklad u odnosima moći između spolova. Stoga je zakonodavna inicijativa ŽMH o izmjenama i dopunama zakona o izboru članova predstavničkih tijela jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave, snažno poduprta od predsjednice Odbora, doživjela neuspjeh na Odboru, koji nije uspio održati sjednicu zbog nedostatka kvoruma.

Predsjednica Odbora iznimno dobro surađuje sa nevladinim organizacijama.

Županijska Povjerenstva za ravnopravnost spolova

Županijska povjerenstva osnovana su slijedom obveze iz Nacionalne politike i uz opetovano traženje pravobraniteljice i predstojnice Ureda za ravnopravnost spolova. Smatramo da je jedan od osnovnih problema u radu Povjerenstava taj što se većina njegovih članica/ova imenuje na osnovu pripadnosti

političkim strankama koje su trenutni obnašatelji vlasti u županijskoj skupštini. Zato se u povjerenstvo imenuju osobe koje imaju vrlo nisku razinu poznavanja problematike ravnopravnosti spolova. Stoga se u povjerenstvima iz mandata u mandat ponovo educiraju na problemima ravnopravnosti i konkretnih pomaka nema. Pored toga nakon promjena vlasti postoji diskontinuitet u postojanju povjerenstva, pa i po nekoliko mjeseci nakon izbora nova povjerenstva nisu imenovana (Osječko – baranjska županija). U neka povjerenstva uopće nisu uključene osobe iz nevladinih organizacija, a i kada jesu često se događa da je njihov doprinos onemogućavan budući da postoji nerazumijevanje i nedostatan uvid u problematiku ženskih ljudskih prava kod većeg dijela članstva Povjerenstava. Rad povjerenstava uglavnom se odnosio na obilježavanje značajnih datuma, rad bitan, ali prigodan i nedostatan. Osim na području Istarske županije, osnovano je malo općinskih ili gradskih povjerenstava.

ZAHTJEVI

- pravodobno dostavljanje svih prijedloga zakonskih akata institucionalnim mehanizmima za zaštitu ravnopravnosti spolova,
- uključivanje institucionalnih mehanizama za ravnopravnost spolova u procese donošenja zakona,
- stvaranje mogućnosti uključivanja vanjskih članova/ica u Odbor za ravnopravnost spolova hrvatskog Sabora,
- osnivanje radnog tijela koje će sačiniti prijedlog izmjena Zakona o ravnopravnosti spolova,
- osiguranje deklaratorno izražene političke volje financijskim pokrićem: povećanje stavki u državnom proračunu za institucionalne mehanizme,
- značajniji doprinos Ureda za ravnopravnost spolova razrađenim uputama upućenim najvišim županijskim tijelima, u kojima će biti određeni načini imenovanja članica/ova povjerenstava za ravnopravnost spolova, te više napora Ureda na koordinaciji djelatnosti sa lokalnim povjerenstavima.

- Podrška zahtjevima za profesionalizacijom poslova promocije ravnopravnosti spolova u županijama
- Povjerenstvima osigurati mandat nad odobravanjem i kontrolom planova mjera (čl.11. Zakona o ravnopravnosti spolova) za ustanove i poduzeća u vlasništvu jedinica lokalne ili regionalne samouprave

2. Mediji

Mediji su sve više upućeni u problematiku ženskih ljudskih prava i u svojim informativnim dijelovima uglavnom korektno izvješćuju, a pojedini novinari/ke veoma osviješteno komentiraju rodnu dimenziju događaja.

Pojedini mediji, napose lokalni, dobro prate rad nevladinih ženskih organizacija i institucionalne mehanizme za promociju i zaštitu ženskih ljudskih prava. Oprema tekstova, međutim, često ne slijedi sam tekst, pa nije rijetko pronaći fotografije / ilustracije koje sasvim poništavaju duh i smisao napisane informacije / komentara. Sve to nam ukazuje na nepostojanje rodne osviještenosti urednika. Usprkos tome što se neke teme poput nasilja protiv žena postale prisutnije, zabrinjava nas činjenica da je javna televizija u pristupu temama ženskih ljudskih prava neujednačena, te se slobodno može reći da o tome progovaraju pojedine novinarke, a da se ne radi o promišljenoj uređivačkoj politici. Zabrinjava nas također da se tjednici i dnevnici okreću tim temama vrlo često senzacionalistički, a ne analitički. To je slučaj i sa komercijalnim televizijama. Većina medija, tiskanih i elektronskih, upotrebljavaju u nazivima zanimanja i uloga imenice i ženskog i muškog roda, te su u medijima sve rjeđe pojavljuju patronimi. Ipak, ženske se osobe češće od muških u medijima spominje samo vlastitim imenima, bez prezimena i titule.

Istovremeno ne postoji nikakvo razlikovanje informativnih i zabavnih sadržaja, pa se u istom mediju

uz visoko rodno senzibilizirani članak u tzv. zabavnom dijelu mogu naći tekstovi i ilustracije u kojima se žene prikazuju na uvredljiv i jednodimenzionalan način, seksualizirano žensko tijelo koriste kao sredstvo podizanja naklade.

3. Obrazovanje

Na području obrazovanja nije se desilo gotovo nikakvih pomaka koji su produkt sustavnog rada na realizaciji ciljeva iz Nacionalne politike za promicanje ravnopravnosti spolova 2001-2005., a koji se tiču razvijanja programa o sustavnom obrazovanju o ravnopravnosti spolova te poticanju osviještenosti za pitanja ravnopravnosti spolova u redovnom obrazovanju na svim razinama.

Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta nije ispunilo svoje programske zadaće iz Nacionalne politike 2001-2005 koji se tiču promjene udžbenika kako sadržajno tako i u likovnoj opremi. Udžbenici koji se koriste, a ne odgovaraju uvjetima promicanja ravnopravnosti spolova nisu povučeni iz upotrebe. Isto tako MZOS nije niti pokrenuo analizu rodno diskriminirajućih sadržaja u udžbenicima

MZOS je odobrio eksperimentalno provođenje HNOS-a – Hrvatskog nacionalnog obrazovnog standarda. Analiza nevladinih organizacija je pokazala da on nije u potpunosti rodno senzibiliziran, u sadržajima se kao dio obaveznog programa ne pojavljuju u zadovoljavajućem obimu teme koje pridonose razvijanju svijesti o promicanju ravnopravnosti spolova, iako se u uvodnim dijelovima pod nazivom „socijalizirajući aspekti HNOS-a“ navode kao načela pristupa i ravnopravnosti spolova. Ti se sadržaji ostavljaju kao izborni i to najčešće uz nekoliko tema vezanih uz predmet prirode i društva te povijesti. Iz HNOS-a je tako npr. izostao plan za obrazovanje o ljudskim pravima žena (programska zadaća br.6) (Valja napomenuti da su u procesu javne rasprava o HNOS-u tijekom 2004. godine predstavnice nevladinih ženskih organizacija u tri navrata informirale predstavnike MZOS- a od kojih je jedan pomoćnik ministra zadužen za koordinaciju provođenja HNOS-a o potrebi unošenja izmjena i poboljšavanja sa-

držaja, što nije urodilo plodom). Zaključak je NVO-a da se tematici ravnopravnosti spolova u HNOS-u nije pristupilo sustavno, promišljeno i ujednačeno.

Također nisu realizirane programske zadaće koje se vezuju uz analizu sadržaja znanstveno-nastavnih programa za sustavno obrazovanje učitelja/ica razredne nastave, predškolskog odgoja i predmetnih nastavnika/ca. Nadalje, mogućnost da se implementira sustavan program o ravnopravnosti spolova je propuštena jer MZOS nije do sada podržao otvaranje programa ženskih studija, niti u okviru Bolonjskog procesa iako su svoju inicijativu predstavnice nevladine organizacije Centra za ženske studije predočile tijekom posljednje tri godine u više navrata MZOS-u Sveučilištu i Filozofskom fakultetu u Zagrebu.

MZOS je osnovalo povjerenstvo za ocjenu programa spolnog odgoja. Međutim, sastav povjerenstva kao i procedura njegova rada izazvalo je niz kritičkih primjedbi u javnosti. Ženske nevladine organizacije su se usprotivile prijedlogu MZOS-a o sastavu povjerenstva. Nakon niza kontradiktornih odluka, MZOS je konačno vratilo stvar na početak predloživši spolni odgoj u okviru predmeta zdravstvenog odgoja. Javnosti do početka prosinca 2005- godine nisu predočene jasne odluke o tome na koji će se način i tko poučavati seksualni odgoj. Zabrinjava također što se i nakon niza problematičnih odluka u radu povjerenstva gotovo ništa nije promijenilo na bolje pa je jedan od članova povjerenstva prozvao MZOS i ministra zbog netransparentnosti u procesu donošenja odluka i nepoštivanja povjerenstva.

U ostvarenje programa koji potiču ravnopravnost spolova u obrazovnom sustavu, Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa nije pripremio u suradnji s udrugom ravnatelja prijedlog provođenja mjera zaštite učenika/ka od spolnog uznemiravanja i zlostavljanja kao što nije izradilo poseban program za zaštitu i potporu samohranih majki studentica

U području - dodatno obrazovanje djelatnika/ca u obrazovanju MZOS nije u suradnji sa NVOima putem tematskih predavanja i radionica o ravnopravnosti spolova, kao što je bilo predviđeno dva puta godišnje, organiziralo izobrazbu o ravnopravnosti spolova i pravilnoj uporabi jezika za razvijanje svijesti za djelatnike/ce u školstvu na svim razinama obrazovanja. Moguće je doduše da su neke škole samostalno donijele odluku o provođenju takvih edukacija o čemu šira javnost nema spoznaja. Nadalje, javnost nije upoznata da li su ipak izrađeni programi promicanja posebnih djelovanja usmjerenih na poboljšanje položaja djevojaka i žena s invaliditetom niti su realizirani programi izobrazbe odgajateljica i učitelja/ica u svrhu osvješćivanja, obrazovanja i uspješnije integracije djevojčica i djevojaka s invaliditetom.

ZAHTJEVI:

- uvođenja načela rodne ravnopravnosti u cjelokupni sustav obrazovanja,
- ulaganje rodnih/spolnih stereotipa iz udžbenika i programa,
- potpuno i ujednačeno rodno senzibiliziranje te uvođenje novih sadržaja unutar HNOS-a,
- sustavno osposobljavanje i usavršavanje o rodnoj ravnopravnosti i ženskim ljudskim pravima svih unutar sustava obrazovanja i svih odgovornih za objavljivanje udžbenika,
- otvaranje ženskih i rodnih studija na hrvatskim sveučilištima kao preduvjet sustavnog i trajnog izvora obrazovanja o ženskim ljudskim pravima,
- tajno usavršavanje i obrazovanje o ženskim ljudskim pravima ne samo nastavničkog kadra, nego i osoblja državnih tijela, i pravosuđa i akademske zajednice,
- licenciranje odgovarajućih programa iz područja ravnopravnosti spolova koje provode nevladine organizacije,
- uklađivanje jezičnog standarda sukladno politici ravnopravnosti spolova pri izdavanju svjedodžbi i diploma.

4. Reproduktivna prava

Pravo žene da rađa kada, koliko i sa kime djecu omogućuje Zakon o zdravstvenim mjerama za ostvarenje prava na slobodno odlučivanje o rađanju djece koji u članku 17. jasno kaže da se pobačaj obavlja u zdravstvenim ustanovama koje ovlasti nadležno državno tijelo (ministarstvo).

Od 34 licencirane ustanove za obavljanje legalno induciranog pobačaja u RH u sustavu javnog zdravstva 11 njih ili 33 % ne obavlja pobačaj.

Pobačaj je jedna od rijetkih zdravstvenih usluga kojoj se cijena slobodno formira. Cijena varira od 600 kn (Varaždin) do 2400 (Zabok). Mada je u cijenu uračunata jednodnevna hospitalizacija, od žene se očekuje da 2-3 sata nakon zahvata napusti zdravstvenu ustanovu. Pored zarada na samim zahvatima, ustanove ili liječnici u njima dodatno zarađuju naplaćujući ginekološki pregled i /ili ultrazvuk, ne priznajući takve nalaze od drugih ginekoloških ordinacija.

Podaci o broju pobačaja su nepotpuni i nepouzdana (prema tvrdnji Zavoda za javno zdravstvo, Izvješće o prekidima trudnoće u zdravstvenim ustanovama 2004.), budući da bolnice ne podnose izvješće o prekidima trudnoće na za to propisanim obrascima. Prema podacima ženskih organizacija nezanemariv broj žena se radi pobačaja obraća privatnim ginekološkim ordinacijama, budući da ih pobačaj ionako košta i da nemaju nikakvu dodatnu njegu niti mogu koristiti plaćenu uračunatu hospitalizaciju. Pored ovih razloga, pobačaj se preselio u sferu sive ekonomije zbog snažne propagande pro life organizacija, koja je prisutna i u prostorima zdravstvenih ustanova u sustavu javnog zdravstva.

Osim što je legalno inducirani pobačaj ženama sve nedostupniji, nedostupne su i oblici postkoitalne kotracepcije.

Medicinski potpomognuta oplodnja regulirana je zakonom toliko starim da nije bilo moguće predvidjeti sve mogućnosti koje predviđa medicinski uznapredovala tehnologija, pa se ostvarenje ovoga reproduktivnog prava odvija u okolnostima krajnje pravne nesigurnosti.

Ovu je godinu obilježila javna stigma koju je na medicinski potpomognutu oplodnju bacila katolička crkva, proglašivši djecu rođenu uz pomoć medicinskih postupaka stvari, što je vjerojatno jedan od razloga da se prijedlog zakona o medicinski potpomognutoj oplodnji nikako ne nalazi na dnevnom redu Sabora.

U školama u obaveznom programu nema seksualne edukacije pa niti osnovnih znanja iz biologije o reproduktivnim organima. Mada je pokrenuta vrlo snažna inicijativa javnosti da se u škole uvede seksualna edukacija i mada je MZOŠ ponuđen program sačinjen od stručnjaka, bilo kakva odluka nadležnog ministarstva je izostala. U povjerenstvo koje je trebalo odlučiti o uvođenju seksualne edukacije uključeni su brojni predstavnici Crkve, što nije bio slučaj sa predstavnicama ženskih nevladinih organizacija. Program spolnog odgoja Teen Star koji je odobren kao izborni program određen je vjerskim dogmama i apstinencijski, a prema mišljenjenju pravobraniteljice za djecu u suprotnosti je sa Konvencijom o dječjim pravima, a pravobraniteljica za ravnopravnost spolova ocijenila je da se „kriterijima i praksom koje program Teen Star zastupa podržava netolerancija i perpetuiraju predrasude i stereotipi o obiteljskim vrijednostima i odnosima među spolovima“. Usprkos tome nadležno ministarstvo zadržalo je program u školama, te ne vodi evidenciju o broju obuhvaćene djece niti evaluira program i njegovo provođenje.

Na zahtjev Ženske mreže Hrvatske Ministarstvu zdravstva i socijalne skrbi da prekine sustavno sužavanje ženskih reproduktivnih prava ministarstvo je putem medija odgovorilo brojnim obećanjima, ali nije poduzelo niti jednu konkretnu mjeru iz svoje nadležnosti.

ZAHTJEVI:

- utvrđivanje jedinstvene cijene legalno induciranog pobačaja u svim zdravstvenim ustanovama, na način da ne bude zdravstvena usluga kojom se ostvaruje profit,
- hitno stavljanje u proceduru prijedloga zakona o medicinski potpomognutoj oplodnji,
- u skladu sa člankom 3. Zakona o zdravstvenim mjerama za ostvarivanje prava na slobodno odlučivanje o rađanju djece osigurati upoznavanje s metodama i prednostima planiranja porođice putem savjetovališta i edukacija u djelatnosti zdravstva, odgoja i obrazovanja i socijalne zaštite,
- osiguranje dostupnosti post-koitalne kontracepcije u ljekarnama,
- politika zapošljavanja ginekologa u zdravstvenim ustanovama licenciranima za legalno inducirani pobačaj na način da prethodno isključi mogućnost zapošljavanja liječnika koji su izrazili priziv savjesti,
- ekspertizu koja će ustanoviti kompatibilnost programa Teen Star sa antidiskriminacijskim odredbama hrvatskih zakona,
- uvođenje seksualne edukacije u škole,
- širenje koncepta na seksualna prava i seksualno zdravlje.

5. Položaj žena na tržištu rada

Udjel žena u broju ukupno nezaposlenih u RH iznosi prosječno 59,3 %, a u pojedinim regijama 65% u ukupnom broju nezaposlenih.. Udjel žena u broju nezaposlenih preko godine dana je 61%, usprkos tome što je obrazovna struktura nezaposlenih žena i nezaposlenih muškaraca te njihov prethodni staž isti.

400.000 ljudi u Hrvatskoj radi na crno, oko 200.000 prima plaću na crno (bez plaćenih doprinosa i

poreza). Veliki broj pravnih subjekata, također i onih u državnom vlasništvu, provodi ovu praksu bez ikakve kontrole. Udjel žena u broju onih koji primaju zakonom zajamčene najniže plaće je 77%.

Anketa o radnoj snazi pokazuje da je 11% žena zaposleno na vrijeme manje od pune satnice, dok je administrativno prijavljenih 2%. Na taj način žene dominantno sudjeluju u sivoj ekonomiji, što ih uskraćuje za mirovine ili umanjuje iznose mirovina.

Muškarci u Hrvatskoj u prosjeku imaju 19,4% višu plaću od žena. Razlika je najmanja na početku karijere kada muškarcima počinju sa 13% višom plaćom u odnosu na žene, a najveća između 8. i 11. godine radnog iskustva kada muškarcima imaju 20% višu plaću. Ženama je češće postavljeno pitanje o obiteljskom statusu. Ono je postavljeno 67% žena, naspram 56% muškaraca. Iako razlika nije velika, istraživanja ukazuju na to da informacija o obiteljskom statusu ima različitu težinu u slučaju muškaraca i u slučaju žena. Drugo, uz kandidatkinje za određeni posao vezuju se stereotipi koji daju sugerirati da se žene koje apliciraju za posao percipira drugačije od muškaraca, čak i kad im se ne postavlja pitanje o obiteljskom statusu. Namjera osnivanja obitelji nosi više poteškoća za žene. Najpoznatiji ovogodišnji slučaj diskriminativnog postupka poslodavca zabilježen je u Rijeci, gdje se posloводство tekstilne industrije usudilo tiskati upitnik sa pitanjima o bračnom statusu, broju djece i planiranju obitelji.

Rezultati istraživanja web portala moj posao pokazuju da kad se radi o muškarcima, kao da je odluka o osnivanju obitelji dodatna potvrda da su zreli i odgovorni. Za razliku od toga, zaposlenim će ženama obitelj biti trajan izvor dekoncentracije: neće se stići dovoljno posvećivati svome poslu, kada postanu majke neće moći raditi prekovremeno i sl.

Oglasi kojima poslodavci traže radnu snagu uglavnom se izražavaju imenicama zanimanja u muškom rodu, mada se za potrebe čišćenja uvijek traži čistačica, znači osoba ženskoga roda.

Mada Zakon o ravnopravnosti spolova u članku 13. određuje da se oba spola prilikom zapošljavanja trebaju tretirati jednako, potporu za ovakav način oglašavanja daje Nacionalna klasifikacija zanimanja, koja je «je norma za sve korisnike kada iskazuju podatke o zanimanjima» (3.3.1. Cilj projektne zadaće NKZ); «... sredstvo je za sustavno prikupljanje, obradu i prikazivanje informacija o zanimanjima, prikladno sredstvo za upotrebu u službi zapošljavanja, sustavu obrazovanja, profesionalnoj orijentaciji i sl. te u državnoj statistici, ostalim statističkim istraživanjima, znanosti itd.» (2. Uvod NKZ).

Sva zanimanja u ovoj nomenklaturi iskazana su imenicama muškoga roda, izuzev sljedećih koja su iskazana isključivo imenicama ženskoga roda: primalja, tajnica, sekretarica režije, sekretarica, domaćica zrakoplova, voditeljica u kabini zrakoplova, zemaljska domaćica, brodska sobarica, stjuardesa, starija zrakoplovna domaćica, hotelska sobarica, paziteljica djece, dadilja, hostesa, gatarica, seljakinja, domaćica seoskog turizma, vezilja, kućna pomoćnica, čistačica, spremačica, pralja i glačarica.

Kako je ova klasifikacija «sredstvo za upotrebu u službi zapošljavanja», te se sa svojom osebujnom upotrebom imenica muškog i ženskog roda koristi u natjecanjima za zapošljavanje, onda služi za dalju reprodukciju stereotipa o ženskim i muškim zanimanjima, te potiče diskriminaciju žena prilikom zapošljavanja.

U Hrvatskoj je izuzetno niska mobilnost radne snage, koja se nije povećala administrativnom odredbom da su zaposlenici dužni prihvatiti zaposlenje do 50 km udaljeno od mjesta stanovanja.

Žene su u ovom pogledu ranjivije, jer zbog brige o obitelji, djeci i starima, nisu u mogućnosti da se zapošljavaju daleko od doma.

Od programa poticanja ženskog poduzetništva tijekom 2005. godine Ministarstvo gospodarstva, rada

i poduzetništva provelo je projekt „Poduzetništvo ciljnih skupina“, namijenjen poduzetnicima čija je djelatnost registrirana kao obrt, trgovačko društvo, zadruga ili ustanova, koji pozitivno posluju, a spadaju u ciljne skupine: branitelji, mladi, žene, početnici te osobe s invaliditetom, a sa maksimalnim iznosom pojedinačne potpore od 50.000,000 kn.

Vladinom mjerom obaveze da pacijenti na bolovanju dužem od tri sedmice idu na komisiju (koja redovno zaključuje bolovanja, a liječnik primarne zdravstvene zaštite ih ponovo odobrava), teret bolovanja radnika pao je na poslodavca. To dovodi u situaciju kronične bolesnike, kao i one koji njeguju djecu i stare i nemoćne, dakle žene, do gubitka zaposlenja.

ZAHTJEVI

- u svim službenim dokumentima uvesti obvezatnu upotrebu i ženskog roda,
- pojačani nadzor poslodavaca u vezi rada na crno,
- ukidanje mjere koja normira broj bolesničkih dana za svaku dijagnozu; kontrola liječnika primarne zaštite, koja se aktivira u slučaju uzastupnog otvaranja bolovanja za istu dijagnozu,
- uvođenje posebnih mjera poticanja poslodavaca za zapošljavanje ranjivih skupina žena (iznad 45 godina, provozaposlenih),
- povećanje mobilnosti žena stvaranjem bolje mreže socijalnih servisa,
- povećati socijalnu odgovornost (stanovi, izgradnja infrastrukture, ostale potrebe gradova) poslodavaca i vlasnika firmi, od prijavljivanja radnika do smanjivanja rada na određeno i sezonsko vrijeme, isplate plaće u skladu s kolektivnim ugovorima i sl,
- utanoviti nagrade za poslodavce koji promiču ravnopravne odnose i provode mjere zaštite žena; promovirati takve poslodavce i uvesti takmičenje.

6. Žene i politika

Na izborima za lokalnu i regionalnu samoupravu koji su održani u svibnju 2005. učestće žena je bilo tek malo više no na prethodnima, a u formiranim tijelima lokalne i regionalne samouprave rezultati su tek malo bolji od onih na prethodnim izborima.

Prosječno u RH žene sudjeluju u raznim predstavničkim tijelima s 10,8% (podatak je izborni rezultat, te nisu uzete u obzir kasnije promjene zbog odlaska vijećnika/ca u izvršna tijela). Od toga je prosječno u županijskim skupštinama 13,7%, u gradskim vijećima 14,7%, u općinskim vijećima 8,4%, a u Skupštini Grada Zagreba 27% žena.

Županije sa boljim rezultatima od prosjeka su Grad Zagreb (27%), Istarska (17%), Primorsko-goranska (15,8), Međimurska (15,8%) i Sisačko moslavačka (14,1%).

Prema Nacionalnoj politici za promicanje ravnopravnosti spolova 2001.-2005. predviđeno je povećanje uključivanja žena u saboru i lokalnim jedinicama na najmanje 30%, izborni rezultati od 10% pokazuju da to nije ostvareno.

Prema ciljevima postavljenim u Milenijskim razvojnim ciljevima za Hrvatsku pod ciljem br. 3, podcilj 2, predviđeno je da se poveća broj žena u Saboru, Vladi RH i izvršnim tijelima jedinica lokalne samouprave do najmanje 50% do 2015.godine. Nejasno je kako se ovo misli postići s obzirom na nepostojanje političke volje i svijesti o važnosti ovog pitanja, pa tako nema niti programa i konkretnih mjera kojim bi se dostigao ovaj cilj.

Inicijativa ŽMH predložena saborskom Odboru za ravnopravnost spolova za uvođenje amandmana u Zakon o izboru članova predstavničkih tijela jedinica lokalne i područne samouprave nije naišla na

razumijevanje te je odbijena, kao i sličan prijedlog dva nezavisna saborska zastupnika u Saboru, mada su inicijativu podržali Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova i predstojnik Ureda za ljudska prava Vlade RH.

Zabrinjavajuće je da ideju o zakonskom normiranju broja žena na listama nisu pozitivno ocijenili ni mediji niti politički komentatori, a slijedom javnog mnijenja niti političarke, argumentirajući da bi ovakva odredba bila uvredljiva za žene i suprotna ustavnom načelu jednakosti pred zakonom. Oba ova argumenta pokazuju nerazumijevanje i nepoznavanje Konvencije o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena, koja kaže da ovakve mjere nisu diskriminacija. Argument uvredljivosti za žene pored toga razotkriva duboku predrasudu prema mogućnosti žena za politiku, jer implicira da u istoj populaciji žena i muškaraca nema jednako toliko sposobnih žena koliko muškaraca.

Predrasuda prema ženama u politici ugrađena je i u odredbe izbornih zakona, pa ustavna tužba nositeljice liste za riječko gradsko vijeće Zorice Jerković jer je iza njenog imena istaknuta imenica muškoga roda nositelj liste umjesto nositeljica liste nije uvažena. Ustavni sud je objasnio da nije povrijeđeno njezino izborno pravo, a povredu načela ravnopravnosti spolova je prešutio, mada je baš to bio predmet ustavne tužbe. Na isti način tretirana je i kandidatkinja na predsjedničkim izborima Doris Košta, iza čijeg je imena pisalo nezavisni kandidat.

Tijekom izborne utrke na predsjedničkim izborima kandidatkinje su bile izvrgnute brojnim seksizmima i uvredama temeljem spola na različitim razinama, od komentara odjeće u tabloidima do onih izrečenih od predsjednika države.

Izbori su ponovo pokazali da nema političke volje za mjere kojima bi se postiglo značajnije povećanje broja žena na kandidacijskim listama. One zakonske odredbe koje postoje u Zakonu o ravnopravnosti spolova i Zakonu o izboru članova predstavničkih tijela jedinica lokalne i područne samouprave defi-

nirane su tako da ne podliježu pravnim sankcijama u slučaju njihovog nepoštivanja. Prigovor lokalne podružnice IDS iz Malog Lošinja izbornim povjerenstvima, koji je dobio epilog presudom Ustavnog suda, bjelodano je dokazao da su svi zakoni koji reguliraju ovo područje deklaratorne naravi i da ništa ne obvezuje stranke i predlagače lista da na kandidacijskim listama kandidiraju i žene, što su predlagači lista shvatili i prije ove sudske odluke i na čak 9% lista nisu istaknuli niti jednu ženu.

Usprkos postojanju mehanizama za ostvarenje ravnopravnosti spolova te posebno u ovom slučaju za lokalne zajednice važnih lokalnih županijskih povjerenstava za ravnopravnost spolova, njihov rad je još na početku i mnoge žene nisu niti upoznate s eventualnim mogućnostima prijavljivanja diskriminacije. Uloga lokalnih povjerenstava je oslabljena nepostojanjem financijskih sredstava te tehničkim uvjetima rada.

Žene nisu dovoljno uključene procese donošenja odluka na različitim područjima. Od 14 ministarstava žene su tek na 4 mjesta (ministrica vanjskih poslova i europskih integracija; pravosuđa; okoliša; obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti).

ZAHTJEVI:

- zakonsko normiranje po kojem na kandidacijskim listama ne može niti jednog spola biti manje od 40%; naizmjenično navođenje žena i muškaraca na listama; obvezatnost poštovanja poretka sa liste prilikom konstituiranja predstavničkih tijela,
- u svim izbornim zakonima dosljedna upotreba imenica ženskog i muškoga roda (kandidat/kinja, predsjednik/ca),
- dati nadležnim izbornim povjerenstvima ingerenciju da uklone iz izborne utakmice liste bez određenog postotka žena.

7. Nasilje prema ženama

Problem nasilja nad ženama doživio je najveću transformaciju u percepciji javnosti, pa je od privatnog problema žene koja ga je morala sama utužiti evoluirao do shvaćanja nasilja prema ženama kao društvenog problema sa dalekosežnim i širokim posljedicama.

Promjenu ove percepcije pratile su zakonske promjene, koje su kulminirale usvajanjem Nacionalne strategije zaštite od nasilja u obitelji za razdoblje od 2005. do 2007. godine te donošenjem Protokola o postupanju u slučaju nasilja u obitelji u rujnu ove godine.

Međutim, koncept nasilja protiv žena, odnosno rodno utemeljenog nasilja ne postoji u hrvatskom zakonodavstvu. Pojednostavljivanje problematike na jedan od dva dominantna oblika rodno uvjetovanog nasilja, u ovom slučaju obiteljskog nasilja, je naglašavanje samo jednog segmenta problema. Obiteljsko nasilje je sankcionirano Zakonom o zaštiti od obiteljskog nasilja, čiji je najvažniji nedostatak da se nasilje tretira kao prekršaj te kažnjava uglavno novčanom kaznom. Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji ne pruža adekvatnu zaštitu žrtve tijekom prekršajnog postupka, što umanjuje stopu prijavljivanja nasilja i često dovodi do opetovanog nasilja .

Pozitivno je što je definicija i nasilja i članova obitelji široka (šira od definicije u Kaznenom zakonu koji zahtijeva da osobe žive u istom kućanstvu), te što Zakon predviđa širok spektar zaštitnih mjera (koje se mogu primijeniti pod uvjetom da podnositelj/ica prijedloga pokrene postupak u roku 3 dana), no najveća kazna od 60 dana zatvora je nedostatna kad se radi o teskim oblicima nasilja, kao što je problematično što se nasilje tretira kao prekršaj.

Nadalje, po službenoj dužnosti izriču se samo mjera psihosocijalnog liječenja i oduzimanja predmeta

počinjenja prekršajnog djela, dok se ostale mjere (udaljavanje iz stana, zabrana približavanja žrtvi, zabrana unzemiravanja i uhođenja, osiguranje zaštite žrtve...) izriču na prijedlog podnositelja zahtjeva za pokretanja prekršajnog postupka. Apsurdno je da su jedine mjere koje se izriču po službenoj dužnosti mjere koje i nisu usmjerene direktno na zaštitu žrtve i koje i nisu tako hitne, dok je određivanje mjera direktne zaštite žrtve i hitnog sprječavanja ponovnog nasilja prepušteno inicijativi same žrtve, koja može biti previše preplašena da bi ih inicirala (odnosno policije, koja nije uvijek osjetljiva).

Čak i ovako manjkavi zakoni se ne implementiraju, pa za prijavljivanje obiteljskog nasilja još uvijek postoji zadržka, čak i unutar institucija sustava. Centar za građanske inicijative iz Poreča proveo je istraživanje na području Istarske županije u vezi primjene članaka 5. i 7. Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji, koji se odnose na obvezu prijavljivanja nasilja u obitelji. Mada je velika većina ispitanika, djelatnika institucija, upoznata s obvezom prijavljivanja slučajeva nasilja u obitelji iz Zakona o zaštiti od nasilja u obitelji (94,4%), ipak ga ne prijavljuju koliko bi trebalo. Najveći postotak od 44,4% ispitanika tek ponekad prijavljuje nasilje u obitelji, 38,9% ispitanika navodi da uvijek prijavljuje takve slučajeve nasilja, a 16,7% ispitanika rijetko prijavljuje.

Protokol o postupanju u slučaju obiteljskog nasilja dva mjeseca nakon donošenja ne samo da se ne promjenjuje, nego nije spušten na lokalne razine iz resornih ministarstva koji su glavni akteri provođenja Protokola: policija, odgojno – obrazovne ustanove, centri za socijalnu skrb, pravosudni sustav i zdravstvene ustanove. U dijelu koji se odnosi na pravosudna tijela, Protokol je štur, a obveze nerazrađene.

Ne postoje sudski statistički podaci o nasilju nad ženama.

Također odvajanje problema trgovanja ženama od problematike nasilja protiv žena i seksualnog nasilja pomaže u stvaranju slike o trgovanju kao zasebnom problemu, a ne sastavnom dijelu cjeline, te se

odvaja od koncepta rodno uvjetovanog nasilja, koji jasnije od svega drugog ukazuje na uzroke takvih oblika nasilja.

Nedovoljne su mjere podrške žrtvama nasilja, broj skloništa i savjetovališta je nedovoljan u odnosu na potrebe, a njihovo je financiranje uglavnom prepušteno dobrohotnosti donatora. U državnom proračunu RH za 2006. godinu iznos namijenjen zaštiti od nasilja na poziciji Ministarstva obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti je 1.170.000 kn, dostatan za godišnje pokriće jednog skloništa i savjetovališta, i to u ukupnom učešću u državnom proračunu od 0,0012%.

Mada je problem nasilja nad ženama doživio najveću javnu pažnju i promjene društvenog stava i zakonske regulative, nasilje nad ženama ostaje istovremeno i kao problem koji je u najvećoj mjeri sakriven, neprijavljiv, neriješen i nesagledan kao najvidljiviji simptom patrijarhalnog društva.

ZAHTJEVI:

- edukacijom ukazivati na povezanost i isprepletenost različitih oblika nasilja protiv žena i diskriminacije,
- na pravne fakultete uvesti predavanja o ženskim ljudskim pravima i uopće ljudskim pravima i feministička pravna teorija; edukacija sudova,
- poticati suradnju institucija kroz zajedničke edukacije i druge oblike rada, jer se oni svako za sebe jako žale na druge službe (npr. policajci se žale na socijalnu skrb i sudstvo i obratno),
- sakupljanje statističkih podataka o nasilju nad ženama, posebno statističkih podataka o radu prekršajnih sudova (svaki sud vodi svoju statistiku), s obavezim: broj prijava nasilja – broj i vrstu izrečenih kazni i zaštitnih mjera,
- puno financiranje autonomnih skloništa i savjetovališta iz državnog, županijskih i lokalnih proračuna (po sličnim kriterijima kao da su u sustavu socijalne skrbi),

- uvesti odredbu Zakona da sud može i mora, kad postoji opasnost po fizički integritet žrtve, izreći sve zaštitne mjere po službenoj dužnosti,
- treba regulirati odnos odredbe Kaznenog zakona (koja preusko definira članove obitelji kao subjekte zaštite), odredbe prekršajnog zakona o nasilju u obitelji i odredbe (čl.13) Zakona o prekršajima protiv javnog reda i mira, jer je policiji prepušteno da diskreciono odlučuje kada goniti po kojoj osnovi,
- uskladiti kazneno materijalno i postupovno pravo sa medicinskim standardima.

8. Trgovanje ženama

Donošenjem Nacionalnog i Operativnog plana i uspostavom hodograma postupanja uvezana su sva potrebna tijela u cilju djelovanja, kako na planu prevencije tako i na polju zbrinjavanja žrtava trgovanja ljudima. Dopunom Kaznenog zakona omogućeno je efikasnije sankcioniranje aktera krivičnog djela, te zaštita same žrtve, mada zakon još nije u potpunosti usuglašen na zadovoljstvo svih sudionika u suzbijanju trgovine ljudima (u čl.175. još uvijek nema stavka o kažnjavanju korisnika, no dopuna je u fazi pred čitanje u Saboru, na Vladi je prošla).

Operativni tim osnovan od strane Nacionalnog odbora puno je manji i aktivniji (češće se sastaje) i sada se efikasno razmjenjuju informacije, no bilo bi jako korisno da se češće organiziraju tematski sastanci svih direktno uključenih u aktivnosti protiv trgovanja ljudima kako bi se razmijenila iskustva i napravili planovi o načinima postupanja s obzirom na novonastalu pravnu situaciju i novu institucionalnu praksu (praćenje provedbe novodonesenih zakona)

Po našem mišljenju Zakon o strancima i Zakon o zaštiti svjedoka još uvijek ne pružaju žrtvama dovoljno mogućnosti izbora (uglavnom ih se vraća u zemlju porijekla), ne znamo da li se i kako primje-

njuje Zakon o odgovornosti pravnih osoba za kaznena djela (koji omogućava kažnjavanje tvrtki koje se bave kriminalnom djelatnošću kao što su agencije, barovi).

Mislimo da je zbog kompleksnosti problema potrebno donijeti Zakon o zaštiti žrtava trgovanja ljudima.

Zahvaljujući institucijama okupljenim oko Nacionalnog odbora za suzbijanje trgovanja ljudima, te pojedinim nevladinim udrugama postignuti su određeni pozitivni pomaci na planu pomoći i zaštite žrtava trgovanja ljudima. Službeno tajno sklonište sada funkcionira i smješta žrtve, međutim kako nije prikladno za sve slučajeve, Nacionalni koordinator u hodu organizira alternativne oblike pomoći, koristeći smještajne i stručne kapacitete nevladinih udruga, te mogućnosti korištenja dostupnih gradskih prostora (za sada u dva grada)

Unatoč senzibiliziranju (edukaciji) policijskih službenika i djelatnika Centara za socijalnu skrb, mišljenja smo da mnogi predstavnici/ce Ministarstava i državnih tijela koji su bili imenovani/e u Nacionalni odbor nisu dovoljno istinski zainteresirani za problem, pa su strane žrtve većinom u situaciji brzog vraćanja u zemlju porijekla, dok domaće punoljetne žrtve imaju velikih teškoća s realiziranjem podrške, s obzirom na to da ne spadaju u okvir Zakona o socijalnoj skrbi. Izmjenama Zakona o socijalnoj skrbi trebalo bi sustav podrške (i financiranja) žrtvama trgovanja institucionalno propisati (kao i za maloljetne).

Odluke o skloništu i radu u njemu do nedavno je najvećim dijelom diktiralo Ministarstvo rada i socijalne skrbi koje se nametnulo kao vrhunski autoritet (ali ne i financijer), no unatrag nešto više od godine dana sve se manje osjeća njihov utjecaj (pitanje je tko je imenovana osoba iz Ministarstva), a više uvažavaju stavovi i preporuke nevladinih organizacija, pa je za vjerovati da će se sistem podrške i zbr-

njavanja žrtvi uskoro obogatiti raznovrsnim mogućnostima. To se zapravo već i događa (npr. za dvije žrtve organiziran je vaninstitucionalni tretman, a za jednu od njih i privremni smještaj), no mislimo da je potrebno taj sistem i formalno uobličiti (međusobni ugovori o suradnji, financiranju i sl.).

Provođenjem brojnih akcija i dviju kampanja (Vladinog ureda za ljudska prava i mreže PETRA) djelovalo se u cilju senzibilizacije i informiranja javnosti. To je također probudilo interes u medijima pa se o tom problemu sve više govori, međutim još uvijek nedovoljno i prisutno je prilično senzacionalističkog pristupa, te nesenzibiliziranosti za probleme žrtvi (svi žele čuti «priče» prepričavanje kojih nanovo traumatizira žrtve. Članice mreže PETRA su ove, 2005. godine, organizirale kampanju dosta velikog opsega (poster, City-light oglasi, TV spotovi, radio jingl, razglednice) te su u svojim sredinama organizirale događanja i edukacije, što je u nekim sredinama izazvalo velik interes, ali bez adekvatne financijske podrške i te aktivnosti sve više jenjaju. Na polju prevencije mogli su se postići daleko veći rezultati, da su na raspolaganju bila sredstva, bar približna potrebama izraženim u projektima.

Sukladno dobivenim sredstvima, nevladine su organizacije kroz edukaciju mladih kao rizične skupine učinile maksimalno moguće. U suradnji s grupom mladih proizveden je i priručnik za peer edukaciju o problemu trgovanja ljudima. Kroz ovaj rad probudio se veliki interes kod mladih koji, na žalost, u većini ne može biti zadovoljen zbog nedostatka sredstava.

Edukacija institucija je bila sporadična i neka su ministarstva dijelom i u suradnji s nevladinim organizacijama educirala svoje djelatnike (socijalna skrb, MUP i pravosuđe), dok su ostala od kojih neka smatramo vrlo važnim (npr. školstvo) ostala netaknuta, iako su materijali (proizvedeni od strane IOM-a) navodno dostavljeni školama da ih provode nastavnici na satovima razredne zajednice (a sami nisu o tome educirani).

Edukacija javnosti uglavnom je provedena kroz okrugle stolove i tribine koje su NVO-e organizirale

u svojim sredinama, a uključile su se i neke koordinacije za ravnopravnost spolova po gradovima i županijama, ali sve je to teklo bez prethodno preciziranog plana, ovisno o kapacitetima i umješnosti pregovaranja pojedine organizacije. Trebalo je prvo napraviti procjenu kapaciteta i konkretan plan sustavnog uključivanja svih aktera u aktivnosti edukacije kako bi se maksimalno pokrili svi segmenti društva. Ovako je djelovanje bilo razjedinjeno i bez jasne vizije, a mnoge ciljane skupine još uvijek nisu prošle kroz odgovarajuće treninge (npr. prekršajni suci, carinski djelatnici, vojska koja se upućuje u mirovne misije...).

Operativni plan je sadržajno dobro zamišljen i pokriva sve segmente (od prevencije do tretmana) suzbijanja trgovanja ljudima, ali u njemu nedostaje koordinirane akcije. Određeni nositelji pojedinih aktivnosti nisu obavezani da planirano i provedu, pa realizacija ovisi o nečijoj proizvoljnoj procjeni da li je nešto potrebno ili ne. Također je neophodno ustanoviti efikasni sistem međusobne razmjene informacija među resorima sa obavezom periodičnog zajedničkog izvještavanja javnosti.

Bilo je predviđeno da će biti oformljeni mobilni timovi koji su zamišljeni kako bi se postupanje operacionaliziralo, no oni su također za sada nepoznanica i nema dovoljno saznanja o njihovom radu, pa bi i tu trebalo uvesti obavezu periodičkog izvještavanja.

ZAHTJEVI:

- zakonom uvesti kažnjavanje korisnika seksualnih usluga od žrtava trgovine ljudima,
- zakonom o strancima i Zakonom o zaštiti svjedoka predvidjeti mogućnost dobivanja trajnog nastanjenja (slično T-vizama u SAD) ili pomoć u preseljenju u treće zemlje, kako bi se izbjeglo vraćanje žena u lanac trgovine povratkom u zemlju porijekla,
- osigurati praćenje primjene Zakona o odgovornosti pravnih osoba za kaznena djela (koji omogućava kažnjavanje tvrtki koje se bave kriminalnom djelatnošću kao što su agencije, barovi),

- donijeti Zakon o zaštiti žrtava trgovanja ljudima,
- izmjenama Zakona o socijalnoj skrbi trebalo bi sustav podrške (i financiranja) žrtvama trgovanja institucionalno propisati (kao i za maloljetne),
- sistem davanja smještaja i ostalih oblika vaninstitucionalne pomoći žrtvama u nevladinim organizacijama formalno uobličiti (međusobni ugovori o suradnji, financiranju i sl.),
- edukacija mladih kao rizične skupine,
- ustanoviti efikasni sistem međusobne razmjene informacija među resorima sa obavezom periodičnog zajedničkog izvještavanja javnosti.

9. Žene i oružani sukobi

Od svih ciljeva Nacionalne politike 2001-2005 najmanje je napravljeno na segmentu 4. Žene i oružani sukobi. Hrvatska se, istovremeno dok slavi svoje ratne pobjede, ili obilježava ratne tragedije, (ponekad kontroverzno) ponaša kao društvo u kojem žene uopće nisu stradale niti sudjelovale u ratnim zbivanjima, iako su, kao i svugdje u svijetu, 80 posto civilnih žrtava rata bile žene i djeca. Na tom području, Hrvatska je u potpunosti zanemarila svoje obaveze iz CEDAW konvencije, Pekinške platforme, i Rezolucije Vijeća sigurnosti 1325.

Simptomatično je da uopće ne postoji službeni prijevod Rezolucije, iako je predstavnik Hrvatske na 58. zasjedanja Opće skupštine Ujedinjenih naroda uspio izjaviti i slijedeće: „Hrvatska će nastaviti s pružanjem podrške naporima u okviru UN sustava usmjerenima uključivanju perspektive spolova u sve aktivnosti UN. Posvećujući posebnu pozornost ravnopravnosti spolova kao značajnom cilju, Hrvatska smatra da je rezolucija Vijeća sigurnosti UN 1325 (2000) o ženama, miru i sigurnosti od osobitog značaja u kontekstu očuvanja mira i post-konfliktnih napora. (<http://un.mvp.hr/?mh=147&mv=863>)

Hrvatska javnost uopće nije upoznata sa sadržajem Rezolucije Vijeća sigurnosti UN-a, a nedavno obilježavanje petogodišnjice koje je obilježio čitav svijet, ovdje nije imalo nikakva odjeka.

U populaciji sudionika rata, stradalnika, izbjeglica i povratnica specifični interesi i potrebe žena upoće nisu prepoznati, težište je isključivo na militarnim vojnim sudionicima rata, koji su postali i značajan segment rada Ministarstva obitelji, međugeneracijske solidarnosti i branitelja.

Posljedice takvog „poricanja“ su višestruke i opasne za cijelo društvo. Ne postoje posebni programi niti briga za žene žrtve ratnog nasilja, žene izbjeglice i povratnice, ne postoje istraživanja, ne postoji proširena svijest o povezanosti militarizma, nacionalizma i rodne problematike, ne postoji svijest o povezanosti porasta nasilja i ratnih posljedica. Žene nisu uključene u mirovne pregovore, u državne inicijative i aktivnosti oko normalizacije stanja u regiji, niti u mirovne procese, iako su bile nositeljice mirovnih inicijativa i dijaloga. Nisu istražene i ne postoje politike saniranja posljedica ratnog seksualnog nasilja nad ženama.

ZAHTJEVI:

- prikupljanje informacija i istraživanja o posljedicama rata na žensku populaciju RH, o žrtva ma ratnog nasilja, stanju prava žena žrtava ratnog nasilja u Republici Hrvatskoj Vladin ured za ravnopravnost spolova treba uvrstiti u svoje programe i prioritete,
- prikupljanje informacija i istraživanja o situaciji i specifičnim potrebama žena izbjeglica i povratnica; financijska i organizacijska potpora ženskim udrugama u ratom stradalim područjima; posebni projekti pomoći ženama ratnim stradalnicama izbjeglicama i povratnicama,
- Hrvatski zavod za zapošljavanje, pri provođenju mjera aktivne politike zapošljavanja prioritetno će voditi računa o potrebama žena povratnica. U tu svrhu osigurati će im, u svojim područnim službama, primjeren pristup informacijama o mjerama aktivne politike zapošljavanja,
- Vladin ured za ravnopravnost spolova izraditi će preporuku tijelima jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave o uvažavanju posebnih potreba ženskih nevladinih udruga na

- područjima povratka, posebice glede osiguranja prostora za rad istih,
- uključivanje žena u sve javne i političke aktivnosti oko regionalne suradnje, održivog mira i koncepta sigurnosti koji pogoduje ženama ,
  - provođenje i institucionalno pomaganje projekata dokumentacije, memorije, istine i pomirenja; značaj sudjelovanja žena,
  - upoznavanje i kontinuirano informiranje javnosti o nadležnostima i djelovanju ICTY-a i Međunarodnog kaznenog suda u Rimu; suđenja za ratne zločine seksualnog nasilja nad ženama, analiza presuda ICTY i nacionalnih sudova; komparativna analiza osuda žena koje su osuđene za ratne zločine s osudama muškarcima,
  - dodatno obrazovanje o minama i ostalim vrstama eksplozivnih naprava,
  - osiguranje svim zainteresiranim ženama stradalnicama, posebice ženama stradalnicama od mina i civilnim žrtvama rata, besplatan nastavak školovanja, besplatno dodatno školovanje ili prekvalifikacija,
  - sustavno uključivanje žena u mirovne misije u kojima RH sudjeluje kao članica UN-a, sustavno obrazovanje članova tih misija o potrebama i pravima žena u ratnim područjima,
  - razvijanje znanja o međunarodnom humanitarnom pravu i ljudskim pravima, osobito o sprječavanju nasilja nad ženama u ratu i oružanim sukobima, uvođenje kolegija o međunarodnom humanitarnom pravu, s posebnim naglaskom na ljudska prava žena, na Hrvatsko vojno učilište,
  - osiguranje veće zastupljenosti žena u Ministarstvu obrane Republike Hrvatske (MORH) i Oružanim snagama Republike Hrvatske (OSRH).

10. Položaj nevladinih organizacija za promociju i zaštitu ženskih ljudskih prava

Nevladine organizacije spomenute su u Nacionalnoj politici za promicanje ravnopravnosti spolova 2001. – 2005. u 28 programskih zadaća, u kojima su nositelji 15 zadaća Povjerenstvo za ravnopravnost spolova, tri zadaće Ured za udruge, MZOŠ pet zadaća, Vlada RH jedne, Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži, Ministarstvo poljoprivrede i šumarstva te Ministarstvo zaštite okoliša po jedne zadaće. Stručnjaci Ministarstva pravosuđa, uprave i lokalne samouprave zajednički su nositelji zadaće da sudjeluju na okruglim stolovima NVO, gdje je jedini ključni akter i očekivani inicijator ispunjavanja programske zadaće NVO.

Nevladine organizacije djelovale su na promicanju Nacionalne politike i upoznavanjem žena sa pravima i načinima ostvarenja tih prava, kao i na većini svih područja koje obuhvaćaju programske zadaće nabrojane u Nacionalnoj politici. Mada je bilo malo sustavne suradnje sa institucijama slijedom programskih zadaća nacionalne politike, nevladine organizacije u okviru Ženske mreže Hrvatske najbolju su i najsustavniju suradnju sa institucijama ostvarile tijekom izrade Nacionalne strategije zaštite od nasilja u obitelji, u čiju su izradu bile involvirane, te sa Uredom za ljudska prava na području programa prevencije i zaštite žrtava trgovine ljudima. Najmanja suradnja ostvarena je sa Ministarstvom znanosti, obrazovanja i športa, usprkos snažnom zalaganju ženskih organizacija i cijelom nizu upućenih primjedbi i prijedloga, kao i javnoj kampanji za rodno osjetljivo obrazovanje, čega je rezultat rodno sasvim neosjetljiv HNOS.

Ženske su organizacije imale nedovoljno pristupa u procese pripremanja programa, politika i zakona koje se odnose na status žena, nisu imale uvid u prijedloge zakonskih akata prije no što su usvajani, niti su bile uključene kao članice radnih tijela i povjerenstava (primjer je povjerenstvo za prosudbu

svih prijedloga seksualne edukacije, u koje su bili uključeni predstavnici crkve, no ne i organizacija za promicanje ženskih ljudskih prava.

Mada je u Nacionalnoj politici kao programska zadaća u tri navrata spomenuto financiranje udruga koje se bave ženskim ljudskim pravima od strane Ureda za udruge (udruge koje rade na upoznavanju žena sa njihovim pravima i putovima ostvarenja tih prava, poboljšanju položaja žena s invaliditetom te one koje pružaju psihološku pomoć ženama prognanicama, povratnicama, sudionicama i stradalnicama domovinskog rata), niti Ured za udruge, niti Nacionalna zaklada za razvoj civilnog društva, kao ni resorna ministarstva nemaju proračunske linije za implementaciju Nacionalne politike niti podupiru ženske organizacije u iznosima koji bi omogućili organizacijsko jačanje i realizaciju programa ženskih udruga.

Primjerice, tijekom 2005. godine od ukupnih izvora iz državnog proračuna dodijeljenih nevladinom sektoru, članice Ženske mreže Hrvatske su sudjelovale u raspodjeli tih sredstava učešćem od 8,22%. (tablica u prilogu - u tabelu nisu uključena sredstva za funkcioniranje skloništa).

IZVORI SREDSTAVA 2005.	UKUPNO odobrena sredstva	Članica ŽMH (naziv)	Odobreni IZNOS	Čl. ŽMH UKUPNO	% čl. ŽMH
*DRŽAVNI PRORAČUN					
PROGRAMI (1g.)	555.000 kn				
PROJEKTI	1.185.000 kn				
*NACIO. ZAKLADA					
PP1 "Naš doprinos zajednici"	484.510 kn				
		Ž.G. Vojnić	14.600 kn		
		PRST Rijeka	15.000 kn		
				29.600 kn	6,11
PP2 "Zajedno za bolje"	1.480.437 kn				
		CGI Poreč	100.000 kn		
		Ž.G. Vojnić	70.000 kn		
		PGDI B. Manastir	98.900 kn		
				268.900 kn	18,16
PP3 "Od ideje do razvoja"	437.320 kn				
		OAZA B. Manastir	99.800 kn		
		Deša Dubrovnik	100.000 kn		
				199.800 kn	45,69
PP4 Demok. i razvoj CD: PROGRAMI	991.553 kn				
		CGI Poreč	80.000 kn		
		Korak Karlovac	80.000 kn		
				160.000 kn	16,14
PP4 Demokr. i razvoj CD: PROJEKTI	397.307 kn				
		ČŽŽR	20.000 kn		
		KONTRA	20.000 kn		

		Defu	20.000 kn		
		LORI	19.800 kn		
		Delfin	19.825 kn	99.625 kn	25,08
PP6 Instit. podrška	5.500.000 kn				
		CGI Poreč	1 500.000 kn		
		Baranja	3 500.000 kn		
		CESI	3 500.000 kn		
		Oaza B. Manastir	50.000 kn		
		Izvor	50.000 kn		
		ŽMH	50.000 kn		
				1.000.000 kn	18,18
PP7 Program poveziv. za EU	1.791.856 kn	Delfin	30.000 kn	30.000 kn	1,67
PP5 Potpora za sudjel. za međ. skupove	43.461 kn	Ženska soba	3.457 kn	3.457 kn	7,95
Transferi za istraživanje	704.300 kn				
URED ZA RAVNOPRAVNOST SPOLOVA	120.000 kn	Ženska infoteka	9.000 kn		
(izdavačka djelatnost)		Centar za žene			
		žrtve rata Rosa	22.500 kn		
		Udruga žena			
		Romkinja Bolji život	13.000 kn		
		Ženska soba	23.500 kn		
		Autonomna ženska kuća zagreb	22.000 kn		
				90.000 kn	75,00
MINISTARSTVO KULTURE		Centar za ženske studije	39.390 kn	39.390 kn	
*URED ZA LJUDSKA PRAVA					
PROJEKTI	776.000 kn				
		SOS Virovitica	30.000 kn		

		CESI	30.000 kn		
		Ženska soba	30.000 kn		
		ŽAR	30.000 kn		
				120.000 kn	15,46
PROGRAMI	240.000 kn				
		Korak Karlovac	60.000 kn		
		CZZR	60.000 kn		
				120.000 kn	50,00
Ured za suzb. zloupotr. droga	1.475.000 kn				
MZiSS - Obiljež. 10. oblj. godine obitelji	1.000.000 kn				
Sufinanc. osnov. djelatnosti	4.000.000 kn				
Suf. grad. ad.	3.637.487 kn				
Suf. opreme za rad	1.470.368 kn				
UKUPNOkn :	26.289.598			2.160.772	8,22

Zaključak je da usprkos deklaratornom zauzimanju za uklanjanje diskriminacije žena, ti ciljevi nisu istaknuti u pozivima i natječajima za dodjelu proračunskih sredstava, pa sukladno tome niti ženske nevladine organizacije nemaju dostatnih sredstava za obavljanje svoje djelatnosti.

Ured za udruge

Mada je Ured za udruge Nacionalnom politikom za promociju ravnopravnosti spolova 2001 – 2005. u spomenut kao važan akter u promicanju ravnopravnosti spolova, Ured nema politiku ravnopravnosti spolova a kroz javne nastupe na priznaje ulogu nevladinih organizacija.

Ured je prilikom izrade prijedloga Strategije razvoja civilnog društva u RH potpuno ignorirao ravnopravnost spolova kao vrednotu koju bi valjalo u strategiji naglasiti.

Predstojnica ureda je u javnim izjavama pokazala želju za kontrolom nad ukupnim financijama nevladinih organizacija, kontrolom vrijednosti civilnog društva i nametanjem nekih vrijednosti kao opće prihvatljivih za civilno društvo, te iznosila neprihvatljive ocjene prema ženama, feminizmima i pripadnicima seksualnih manjina.

ZAHTJEVI:

- institucionalno jačanje ženskih nevladinih organizacija,
- sufinanciranje programa i projekata nevladinih organizacija koji se odnose na implementaciju nacionalne politike,
- u natječajima Nacionalne zaklade i ministarstava kao jedno od područja financiranja istaknuti promociju i zaštitu ženskih ljudskih prava,
- korištenje ekspertize i podataka ženskih nevladinih organizacija u stvaranju propisa i politika,
- uključivanje nevladinih organizacija u raspravu / izradu zakona i politika,
- omogućavanje nevladinim organizacijama pravodobnog uvida u prijedloge propisa,
- puno informiranje i uključivanje nevladinih organizacija u prepristupne pregovore sa EU,

- korištenje pretpristupnih EU fondova za unapređenje položaja žena i uklanjanje svih oblika diskriminacije žena.

Ženska mreža Hrvatske
Mali Lošinj
B. Vidulić 28
tel, fax: + 385 51 233 650
mobil: + 385 98 215 858
e-mail: ured@zenska-mreza.hr
www.zenska-mreza.hr

Adela, Sisak

Autonomna ženska kuća, Zagreb

Buže, Buje

Centar za žene, Benkovac

Centar za žene ROSA, Zagreb

Centar za žene, Vukovar

Centar za ženske studije, Zagreb

CESI, Zagreb

Centar za građanske inicijative CGI, Poreč

Delfin, Pakrac

Domine, Split

Deša, Dubrovnik

Građanska organizacija razvoja GORD, Dalj

Građanska udruga protiv nasilja, Sisak

HOMO, Pula

Klub žena Dvor

Korak, Karlovac

Kuća SEKA, Brač

Klub žena Pakrac

Lezbijska grupa KONTRA, Zagreb
Mirovna grupa OAZA, Beli Manastir
NEO AFŽ, Zagreb
P.G.D.I. Beli Manastir
P.R.S.T. Rijeka
S.O.S. poziv u pomoć, Virovitica
SDF - ženska inicijativa Zagreb, Vojnić, Knin, Plaški, Korenica
SOS ženska pomoć sada, Zagreb
TARA, Ličko Petrovo Selo
Lezbijska organizacija Rijeka – LORI, Rijeka
Udruženje žena Dalj
Ženska grupa Donji Lapac
Udruga žena Pule i S.O.S. telefon
Udruga žena Vukovar
Udruženje za mir, nenasilje i ljudska prava “Baranja”, Bilje
Udruga žena NIT, Korenica
Udruga žena Romkinja Hrvatske UŽRH “Bolja budućnost”, Zagreb
UŽUR, Zagreb
Ženska akcija Rijeka – ŽAR

Ženska grupa Brod, Slavonski Brod

Ženska grupa Krnjak

Ženska grupa Lošinj – grupa za ženska ljudska prava

Ženska grupa Split

Ženska grupa Vojnić

Ženska infoteka, Zagreb

Ženska inicijativa Gvozd

Ženska inicijativa Šibenik

Ženska soba, Zagreb

Ženska udruga “Izvor”, Tenja